

Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema

Dailės sritis

Ekspertinio vertinimo ataskaita

Ši ataskaita yra tyrimo *Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Dailės sritis*, vykdomo siekiant sukurti Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemą (SAMS), dalis.

Parengė Ernestas Parulskis

Ataskaita parengta vykdant projektą „Kultūrinės plėtros projektų ir procesų valdymo, stebėsenos ir analizės sistemos sukūrimas ir išbandymas“.

Projektas bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0033).

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos kultūros tarybai priklauso autorių turtinės teisės atgaminti bet kokia forma ar būdu, išleisti ir viešai skelbti (visą ar dalimis), įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais, tyrimą ir visas pateiktas rekomendacijas. Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

Turinys

Ataskaita	4
Dailės srities plėtra ir jos vertinimas	4
Dailės srities procesas ir mėgėjų kūryba	8
Dailės srities apibrėžimas	9
Esama srities situacija Baltijos šalių kontekste ir pagrindinės identifikuojamos problemos	9
Dailės srities projektas ir jo vertinimas.....	15
Srities plėtrai svarbiausių projektų / veiklų tipai.....	16
Santrauka	18
Dailės srities apibrėžimas	18
Dailės srities veiklų sąrašas.....	18
Dailės srities produktų ir paslaugų sąrašas.....	19
Dailės srities raidos apibrėžimas.....	20
Dailės srities projekto apibrėžimas	20
Dailės srities raidos vertinimo kriterijai	21
Dailės srities raidos rodikliai	22
Dailės srities projekto vertinimo kriterijai	22
Dailės srities projekto rodikliai	23

Ataskaita

Dailės srities plėtra ir jos vertinimas

Dailės srities sampratos teorinės ir politinės prielaidos

Iki 9 dešimtmečio pabaigos dailės srities (toliau – dailės) samprata Lietuvoje buvo veikiama konservatyviosios modernistinės meno teorijos. Galima teigti, kad vizualaus meno kūrėjų lauko apyvartoje tebegaliojo XX a. trečiame dešimtmetyje susiformavęs, o sovietmečiu aktualumą išlaikęs enciklopedinis dailės apibrėžimas, įvardijantis dailę kaip meno šaką, apimančią vaizduojamąją dailę (skulptūra, tapyba, grafika) ir taikomąją dekoratyvinę dailę. Dailės kūrėjų kūrybinės veiklos rezultatai turėjo atitikti tris išorinius kriterijus:

1. personalinė menininko meistrystė yra lemiantis dailės kūrinio atsiradimo veiksnys;
2. dailės kūrinys yra unikalus (tiražuojami kūriniai irgi turi originalo statusą);
3. dailės kūrinys privalo turėti dalyvavimo muziejinėje apyvartoje (institucinėje ar privačioje) funkciją.

9 dešimtmečio pabaigoje – 10 dešimtmečio pradžioje vizualaus meno samprata Lietuvoje kardinaliai pasikeitė, o kartu pasikeitė ir dailės situacija. Pirma, dailė prarado anksčiau turėtą definicinį tapatumą su vizualiuoju menu. Antra, Lietuvoje operatyviai (procesą paspartino 1990-aisiais metais įkurto Atviros Lietuvos fondo inicijuota leidybos programa ir įsteigtas Šiuolaikinės dailės informacijos centras) susiformavo ir aktualizavosi meno istorijos dailėtyros metodas, kuris žymėjo perėjimą nuo aprašomojo pobūdžio formų (arba raiškos) analizės prie konteksto analizės, kai nagrinėjama ne tik menininko biografija ir formalusis kūrinio aspektas, bet ir vertinami politinės, ekonominės ir kultūrinės aplinkos veiksniai, kurie galėjo lemti reiškinių (ar kūrinio) atsiradimą ir suvokimą. Lietuvoje kontekstinės analizės dailėtyroje pradėjo formuotis 1992 metais. Trečia, keitėsi to metu kuriančių menininkų situacija – dailės sampratos transformacija skatino, viena vertus, naujų įvairaus stiprumo jėgų polių Lietuvos vizualaus meno lauke atsiradimą, ir atrofavo, kita vertus, tradicinį dailės (jau nebetapatinamos su visa vizualaus meno intimi) skirstymą į vaizduojamąją ir taikomąją dekoratyvinę dailę. Šių šakų niveliavimas sunaikino ilgai egzistavusią menininkų tarpšakinę hierarchiją, kartu padidindama konkurenciją dėl išteklių.

Vizualaus meno lauko (taip pat ir dailės) dalyvių veiklos ištekliai yra dviejų rūšių:

- I. Asmeninio simbolinio kapitalo auginimas, kurį tam tikrose situacijose galima monetizuoti:
 1. per institucinius, verslo arba privačius užsakymus ar pirkimus;
 2. per konkursinį valstybės finansavimą;
 3. per konkursinį institucinį ir privatų finansavimą;
- II. Institucinio simbolinio kapitalo išlaikymas ir auginimas.

Dailės srityje asmeninių ir institucinių simbolinių kapitalų reitingavimo paklausa atsirado XVI amžiuje ir per šimtmečius buvo padaryta daugybė įvairių duomenų bazių, kuriose dailininkų simbolinio kapitalo svoris buvo koreliuojamas su jų kūrinių kainomis. Kainų algoritmas buvo labai netikslus, tad pirmuoju realiai (ir iki šiol) veikiančiu dailininkų reitingavimo produktu tapo vokiečių meno žurnalisto Willio Bongardo 1970 m. inicijuotas *Kunstkompass*’as, šimto svarbiausių pasaulio menininkų sąrašas, sudarytas pagal jų reputaciją tarptautiniame meno pasaulyje. Naudodami iš muziejų, galerijų gautus duomenis ir publikacijų meno žurnaluose intensyvumą, reitingo administratoriai kiekvienais metais apskaičiuoja menininko sėkmės indeksą ir skelbia jį Vokietijos verslo žurnaluose.

2001 metais, taip pat Vokietijoje, buvo įsteigtas *artfacts.net*, šiuo metu tobuliausias menininkų simbolinio kapitalo matavimo įrankis. Šiame tinklalapyje sukaupta šimtų tūkstančių pasaulio menininkų veiklų duomenų bazė. Reitingavimo algoritmas, taip pat kaip ir *Kunstkompass*, ignoruoja meno kūrinių kainas, bet yra sudėtingesnis už pirmtakų naudojamą algoritmą. *Artfacts.net* principą galima vadinti paklausos sinergijos akumulatoriumi. Šiame algoritme kiekviena paroda, kurioje dalyvavo reitinguojamas menininkas, įvertinama balais. Balų kiekis priklauso nuo parodą rengiančios institucijos reitingo – kuo jis aukštesnis, tuo aukštesnis ir menininko balas. Savo ruožtu aukšto reitingo menininkas, sudalyvavęs žemesnį reitingą turinčioje institucijoje, kilstelį ir institucijos reitingą. Taip pat vyksta ir menininkų koreliacija – jei kuruojamoje grupinėje parodoje dalyvauja įvairaus reitingo menininkai, aukštesnę vietą turintieji duos papildomų balų žemesnės vietos turėtojams. Į simbolinio kapitalo sinergijos akumuliaciją įtraukti ir kuratoriai. *Artfacts.net* paklausos algoritmas turi du trūkumus (o *Kunstkompass* – du pranašumus) – į reitingavimo algoritmą neįtraukiamos menininkams ir parodoms skirtos publikacijos ir į algoritmą neįtraukiami muziejiniai pirkimai. Verta paminėti, kad *artfacts.net* yra apsaugoti nuo dirbtinio reitingų kėlimo: nors didžiąją dalį duomenų suveda patys menininkai, kuratoriai ir institucijų atstovai, jie nėra publikuojami automatiškai – įrašus patikrina ir publikuoja redakcinė komanda. 2017 metais *artfacts.net* duomenų bazėje buvo duomenys iš 800 000 parodų, kurias 20 000 galerijų ir muziejų surengė 560 000 menininkų iš 192-ių šalių.

Artfacts.net baze būtų galima naudotis ir ieškant Lietuvos vizualaus meno lauko dalyvių reitingų, šitaip formuojant jų veiklos (kai kurių) kokybinių rodiklių imtį, bet dailės sričiai tokio veiksmo funkcionalumas nėra akivaizdus, teiginį iliustruojant pavyzdžiais. Dailės srities proceso aprašymo metu (2020 m. balandžio 10 d.) Lietuvos menininkų Top 10 *artfacts.net* reitinge buvo tokie skaičiai šalia pavardės – vieta pasauliniame reitinge):

1. Deimantas Narkevičius – 705
2. George Maciunas – 928
3. Jonas Mekas – 1101
4. Žilvinas Kempinas – 1145
5. Jacques Lipchitz – 3134
6. Pakui Hardware – 3472
7. Gintaras Didžiapetris – 3748
8. Nomeda & Gediminas (Urbonas Studio) – 3959
9. Augustas Serapinas – 4085
10. Žilvinas Landzbergas – 4370

Matoma, kad dešimtuose yra vienas dailės srities apibrėžimą atitinkantis menininkas – Jacques Lipchitz, o likę devyni yra tarpdisciplininio meno kūrėjai. Interpretacinių komplikacijų sukelia ir Lietuvos vizualaus meno institucijų dešimtukas:

1. Contemporary Art Centre (CAC)
2. The Baltic Triennial of International Art
3. Galerija Vartai
4. Klaipėda Culture Communication Center (KCCC)
5. Tulips & Roses
6. National Gallery of Art
7. Kaunas Biennial
8. Galerie Prospekto
9. Artists' Association Gallery Vilnius
10. Vilnius Painting Triennial

Šis sąrašas, fragmentiškai atitikdamas nujaučiamą lokalių vartotojų institucinį reitingą, atskleidžia ir akivaizdžius trūkumus – pavyzdžiui, pirmas dvi vietas užima institucija ir tos pačios institucijos kuruojamas renginys, penktą vietą užima galerija, jau devynerius metus nebevykdanti veiklos (bet esanti reitinge, nes buvę galerijos menininkai ją nuolat tebemini savo gyvenimų aprašymuose), o devintoje ir dešimtoje vietoje pasikartoja ŠMC situacija – abi vietas užima Lietuvos dailininkų sąjungos institucijos ir jų organizuojamas renginys.

Iliustratyviausias yra Telšių atvejis. Šis miestas patenka į *artifacts.net* Top 10 Lietuvos miestų sąrašą. Juose yra vizualiojo meno sklaidai skirtos institucijos, surengusios reitinguojamų menininkų parodas. *Artifacts.net* Telšiuose tokią rado tik vieną – galeriją (su parduotuve ir rėminimo paslaugomis) *SamogitiArt*. Į reitingą ši institucija pateko todėl, kad joje 2012 ir 2014 metais asmenines parodas surengė dailininkė Severija Inčirauskaitė-Kriaunevičienė (pasaulinis reitingas – 19 993-ia vieta, Lietuvoje – 39-a vieta). Lokalūs meno lauko dalyviai neabejodami pasakytų, kad Telšiuose yra mažiausiai dvi institucijos, kurių simbolinis kapitalas yra didesnis už *SamogitiArt* – „Alkos“ muziejus ir Dailės akademijos galerija. Bet kadangi pastarosios institucijos dirba tik su regioniniais menininkais arba studentais, į pasaulinį reitingą jos nepatenka.

Paklausos reitingo analizė statistiškai patvirtina kelias nujaučiamas būsenas:

1. Dailės srities projektų sklaidos horizontą lemia kompleksiniai proceso dalyvių veiksmai ir sprendimai.
2. Dailės srities srities plėtros ir projektų vertinimo kriterijai ir rodikliai efektyviausiai funkcionuoja globalioje aplinkoje.
3. Dailės srities srities plėtros ir projektų vertinimo kriterijai ir rodikliai Lietuvos kontekste gali funkcionuoti sukūrus instrumentinį algoritmą.

Dailės srities vertinimo kriterijai sudaromi atsižvelgiant į srities plėtros ir srities projektų tikslus ir uždavinius. Jų tikslas – įvertinti srities plėtros ir srities projektų pokyčius.

Naudojant Strateginio planavimo metodikos nuostatų išvestines, vertinimo kriterijai turi parodyti dailės plėtros ir dailės srities projektų rezultatų kiekybinę ir kokybinę išraišką. Kiekybiniais vertinimo kriterijais galima matuoti tai, kas gali būti suskaičiuojama, kokybiniai vertinimo kriterijai parodo srities plėtros ir srities projektų veiklos kokybines charakteristikas, t. y. jos gerėjimą arba blogėjimą (pavyzdžiui, ar rezultatai pasiekti laiku, ar jie atitinka vartotojų ar visuomenės poreikius, standartus ir kita).

Dailės srityje, remiantis srities apibrėžimu, vertinimo kriterijai taikomi individų ar institucijų surengtoms parodoms, šių parodų katalogams (atspausdintiems arba virtualiems), dailės srities leidiniams (kai dailės kūrinys arba kūriniai yra esminė leidinio turinio dalis), dailės srities proceso apžvalgoms ir analitikai.

Kokybinius dailės srities vertinimo kriterijus formuoja dvi nehierachinės dailės vartotojų grupės – lokalūs (regionalūs) vartotojai ir tarptautiniai vartotojai. Pastarieji skirstomi į tarptautiškai regioninius ir globalius. Visi dailės vartotojai skirstomi į dvi hierachines, bet nestabilias grupes – ekspertus (priimančius sprendimus) ir stebėtojus. Visi dailės vartotojai gali funkcionuoti abiejose grupėse.

Ekspertiniai, priimančys sprendimus dailės vartotojai lemia dailės srities dalyvių veiklos slenksčio įveikimo procesą, t. y. skiria apdovanojimus, premijas, stipendijas; atrenka kūrinius į asmenines ir grupines parodas; atrenka kūrinius įsigyti; atrenka meno mugių institucinius dalyvius; sukviečia tyrimo dalyvius; atrenka dailės proceso projektus analitikai ir apžvalgoms; atrenka dailės proceso dalyvius į rezidencijas, seminarus, edukaciją. Dailės srities projektai, įveikę ekspertinį slenksčių, yra kokybiškesni už dailės srities projektus, funkcionuojančius be ekspertinio slenksčio.

Dailės srities stebėtojų įtaka kokybiniais dailės vertinimo kriterijams yra nedidelė, pasireiškianti per kiekybinius kriterijus (kurie daro įtaką ir ekspertiniams kokybiniais kriterijams) – vartojimo intensyvumą ir nuomonės sklaidą beslenkstinėje, neredaguojamoje informacinėje erdvėje: pokalbiuose, interneto komentaruose, reakcijose socialiniuose tinkluose.

Slenksčio faktorius kokybiniuose dailės srities vertinimo kriterijuose nėra universalus. Jo reikšmė rodikliams priklauso nuo sunkiai sisteminamų aplinkybių. Tarkime, lokalus arba regioninis slenkstis gali būti reikšmingesnis procesui už tarptautinį regioninį slenksčių. Pavyzdžiui, kvietimas surengti asmeninę parodą kuriame nors Lietuvos savivaldybės muziejuje dailės srities proceso dalyvio simbolinio kapitalo augimui gali būti reikšmingesnis už kvietimą surengti asmeninę parodą analogiškai kitos šalies savivaldybės muziejuje, bet mažiau reikšmingas už kvietimą dalyvauti reitinguojamos galerijos rengiamoje grupinėje parodoje.

Labai svarbus slenksčio faktoriaus įvertinimas dailės srities proceso vertinimo kriterijuose šiuo metu funkcionuoja nesistemiškai. Sistematuoti situaciją galima, inicijavus analogiško algoritmo, kurį naudoja *artfacts.net* (papildžius jį dailės straipsnių baze ir muziejiniiais bei instituciniais įsigijimais), atsiradimą.

Kiekybiniai dailės srities vertinimo kriterijai žymi dailės srities projekto vartojimo ir recepcijos intensyvumą: parodų ir renginių lankytojų skaičių; leidinių sklaidos (tradicinėje ir skaitmeninėje erdvėje) skaičių; turinio sklaidos (tradicinėje ir skaitmeninėje erdvėje) skaičių.

Dailės srities procesas ir mėgėjų kūryba

Dailės srities procese mėgėjų kuriamas vizualusis menas nedalyvauja. Remiantis LR kultūros centrų įstatymo 2 straipsnio 5 punkto teiginiu, mėgėjų meno proceso dalyviai yra „mėgėjai, negaunantys pajamų iš šios veiklos“, o dailės srities apibrėžime komercinė veikla yra viena iš svarbesnių dailės kūrėjų veiklų. Jei mėgėjiško meno kūrėjas savo veiklą perkelia į profesionalų lygmenį, jis automatiškai identifikuojasi kaip vizualaus meno (dailės srities, tarpdisciplininio meno srities, fotografijos srities ar tautodailės srities) dalyvis. Šį saviidentifikacijos aktą aprobuoja (arba neaprobuoja) sričių proceso dalyviai ir institucijos.

Mėgėjų nedalyvavimas vizualaus (taip pat ir dailės srities) meno sričių finansavimo programose nėra mėgėjų eliminavimas iš vizualios kūrybos lauko. Šiuo metu mėgėjai turi dvi galimybes, abi – netiesiogines, pasinaudoti Kultūros tarybos teikiamomis finansavimo galimybėmis. Pirmoji, aktualesnė dailę kaip saviraišką pasirinkusiems žmonėms, yra „mėgėjų meno sritis“. Šioje srityje paraiškas teikia institucijos, dažniausiai – kultūros centrai, prašantys finansavimo savo projektams vystyti. Antroji galimybė koncentruojasi programoje „etninė kūryba“. Verta paminėti, kad abu instrumentai, sritis ir programa, neturi atskiros pozicijos, skirtos dailės saviraiškai ar tautodailei kaip vizualaus meno projektui finansuoti. Paraiškas teikiančios institucijos jų turinį formuoja pagal savo poreikius ir dažniausiai jie skirti mėgėjiškai atlikėjų (o ne, pavyzdžiui, dailės būrelių ar studijų) veiklai finansuoti, ypač ši būsena matoma analizuojant mėgėjų meno sričiai teikiamas paraiškas. „Etninės kultūros“ programoje vizualaus meno, šiuo atveju – praktinės tautodailės, paraiškų (ir pateikiamų, ir finansuotų) yra daugiau. Iš kitos pusės žiūrint, instituciniai, savo sąjungai priklausantys, tautodailininkai nėra mėgėjai, – juos galima vadinti etninio meno profesionalais, kurie galėtų pretenduoti į individualias etninio meno srities stipendijas, jei toks finansavimo instrumentas būtų sukurtas.

Dailės srities apibrėžimas

Dailės sritis (toliau – dailė) yra profesionali meninė veikla, kurios dalyvių kūryba ir šios kūrybos rezultatai yra vizualiniai objektai ir patirtys. Dailės kūrinių turinys yra fokusuojamas į estetinę raišką ir konstruojamas be bendradarbiavimo, neakcentuojant aktualių politinių, ekonominių, kultūrinių ir kt. socialinių kontekstų. Jei dailės kūrinio turinys komentuoja aktualų kontekstą, estetinė kūrinio raiška išlieka svarbiu kūrinio pranešimu. Dailės kūrėjai savo kūrybos procesą grindžia istorine raiškos būdų ir formų raida, kuri pagal raiškos techniką dar skirstoma į konvencines vizualaus meno šakas – tapybą, skulptūrą, grafiką, keramiką, tekstilę ir pan. bei šių šakų išvestines, ir istoriškai naujesnes vizualaus meno šakas ir technikas – asambliažą, koliažą, objektą, instaliaciją, judančius vaizdus, video meną, garso meną, tarpšakininius kūrinius ir kt. Dailės kūrėjų kūrybos rezultatų komercializacijos slenkstis yra žemas. Dailės srities sklaida apima individų ar institucijų rengiamas parodas, šių parodų katalogus (atspausdintus arba virtualius), dailės srities leidinius (kai dailės kūrinyje arba kūriniai yra esminė leidinio turinio dalis), dailės srities proceso apžvalgą ir analitiką.

Esama srities situacija Baltijos šalių kontekste ir pagrindinės identifikuojamos problemos

Per pastaruosius 20 metų vizualaus meno lauko savivoka labai kito, kai tuo metu dailės srities savivokos pozicija nesikeitė. Lietuvoje susiformavus tarpdisciplininio meno sričiai (šiuolaikinei dailei, postmoderniam menui, postmoderniai dailei, šiuolaikiniam menui) tapo realybe kūrėjų kartų konfliktas, kuris, reikia pripažinti, keičiantis kūrėjų kartoms, nyksta, kaip nyksta ir anksčiau buvusios įtampos bei idėjiniai prieštaravimai. XX a. 10 dešimtmetyje konvecinis požiūris į dailės kūrybą požiūris buvo būdingas kūrėjų (dailininkų ir dailėtyrininkų) daugumai, o XXI a. proporcijos pasikeitė tarpdisciplininio meno naudai. Tai susiję su pokyčiais tiek dailės teorijoje ir dailės istorijos disciplinoje, kai meno tyrimuose vis plačiau taikomi kitų socialinių mokslų teorija ir metodai, tiek pačių menininkų rengimo programose, kur pastebimai išaugęs raiškos priemonių ir būdų maišymasis. Todėl vertinant situaciją dailės srityje būtina atsižvelgti ir į kitų profesionalių vizualinių menų raidą.

Žvelgiant į dailės srities raidą kiekybiniu aspektu, galima išskirti šiuos srities raidai svarbius veiksnius: *švietimo sistema, institucijų tinklas, valstybės dotacijų apimtis, projektų skaičiaus ir kūrėjų aktyvumo tendencijos*.

Švietimo sistemos efektyvumas yra pagrindinė prielaida srities raidos dinamikai. Šiuo metu Lietuvoje pagrindinė dailės srities kūrėjus profesionalus rengianti aukštoji mokykla yra Vilniaus dailės akademija. Tam tikra dalis šioje aukštojoje mokykloje studijuojančiųjų savo kūrybos interesus pozicionuoja dailės (arba kvazitardisciplininio meno) srityje. Tiksliau suformuluoti nekorektišką statistinę imtį „tam tikra dalis“

gana sunku, nes labiausiai matoma jaunų menininkų kūryba formaliai yra tardinis menas, o gausus dailės srities menas skleidžiamas periferijoje arba transformuojasi į dekoratyvinį, taikomąjį arba pramoginį meną.

Institucijų tinklas. Dailės srities kūrybinės veiklos rezultatus skleidžia privačios meno galerijos, institucinės galerijos (daugiausia – Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos dailininkų sąjungos), muziejai ir meno mugė. Pirmosios privačios galerijos Lietuvoje atsirado iki 1990 m. (pirmąją, pavadintą *AL galerija*, Albertas Stankevičius įkūrė 1989 m. Lietuvos architektų sąjungos Kauno skyriaus pastato pirmame aukšte), bet matomas jų skaičius atsirado 1992–1996 m.: Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje buvo apie 10 galerijų, vykdančių įvairią, nuo kuruojamų projektų iki nesudėtingų parodų rengimo, veiklą. Praėjus dviem dešimtmečiams kiekybinė situacija smarkiai nepasikeitė. Nors Vilniuje galerijomis skelbiasi, rengia parodas ir parduoda meną dvidešimt šešios patalpos, klasikinių privačių galerijų tėra vienuolika. 2009 m. Vilniuje atsirado dar du įtakingi žaidėjai, beveik iki galo suformavę tradicinę dailės sklaidos struktūrą – meno mugė „ArtVilnius“ ir Modernaus meno centras, 2019 m. tapęs realiai veikiančiu MO muziejumi. Šis tinklas yra stabilus, jo dalyvių kaita yra lėta. Tinklo dalyviai (didžioji dalis) šalia dailės sklaidos funkcijų vykdo ir dailės kūrinių pardavimą. Verta paminėti, kad dailės pardavimų rezultatai yra matomas, bet ne pats svarbiausias dailės srities finansinio korpuso elementas. Lietuvos meno rinkos apyvarta nėra didelė. Ją galima sužinoti, pritaikius pasaulinėje praktikoje įprastą formulę, teigiančią, kad viešai deklaruojami pardavimai sudaro trečdalį visos meno rinkos apyvartos. Dailės institucinio tinklo santykis su Lietuvos kultūros tarybos finansuojamomis programomis yra labai platus – dailės srities atstovai dalyvauja ne tik tiesiogiai sričiai dedikuotuose LKT konkursuose, bet teikia paraiškas į Atminties institucijų konkursus, tarpsritinį meną, mėgėjų meną, regioninius konkursus, rezidencijų programą, nemažą dalį (vidutiniškai 30 proc.) formaliai dailės sričiai priklausantys projektai sudaro tarpdisciplinio meno konkursuose.

Valstybės dotacijų apimtis. Per pastaruosius 20 m. pagrindiniu (šalia sunkiai suskaičiuojamų galerinių ir privačių pardavimų) srities kūrybinių veiklų finansavimo šaltiniu išlieka valstybės dotacijos, esamu metu skirstomos per Lietuvos kultūros tarybą. Šiuo metu kūrėjai ir organizacijos, kurių veikla apima dailės sklaidą, gali pretenduoti gauti paramą iš šių finansavimo programų:

- Srities projektinė veikla;
- Individualios ir edukacinės stipendijos kultūros ar meno kūrėjams;
- Menininkų ir kultūros kūrėjų rezidencijos Lietuvoje;
- Strateginis meno kūrėjų organizacijų finansavimas;
- Strateginis kultūros organizacijų finansavimas;
- Strateginis tarptautinių renginių finansavimas;
- Lietuvos kultūros organizacijų dalyvavimas Europos Sąjungos programoje „Kūrybiška Europa 2014–2020“, paprogramėje „Kultūra“;
- Nacionalinis paviljonas Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje;
- kt.

Jei lygintume Lietuvos kultūros tarybos ir kitų Baltijos šalių (Latvijos ir Estijos) valstybines kultūros rėmimo programas (Latvijos valstybinis kultūros kapitalo fondas ir Estijos kultūros rėmimo fondas), pažymėtina, kad Lietuvos kultūros taryba (LKT),

skirtingai nuo Estijos kultūros rėmimo fondo (EKRF) ir Latvijos valstybinio kultūros kapitalo fondo (LVKKF), turi išskirtinai skaitlingą finansuojamų programų skaičių. Pavyzdžiui, vizualinių menų sritis LKT yra išskaidyta į tris atskiras sritis – dailę, fotografiją ir tarpdisciplininį meną. To nėra nei LVKKF, nei EKRF, o pastarojoje vizualieji menai ir taikomasis menas yra sujungti į vieną sritį.

Šį skirtumą, tikėtina, lemia veiklos apimčių skirtumai, susiję su skirtingais šalių populiacijų dydžiais. Tačiau, atsižvelgiant į dailės, tarpdisciplininio meno ir fotografijos sričių artumą, tai, kad jos iš esmės konkuruoja tarpusavyje dėl kvotos, o jų raida yra persipynusi, rekomenduotina apsvarstyti galimybę šias sritis sujungti. Dailės, fotografijos ir tarpdisciplininio meno sričių sujungimas į vizualinių menų sritį leistų išspręsti tokias problemas:

- nebeliktų probleminės dailės ir tarpdisciplininio meno apibrėžimo ir sričių skirties problemos;
- sudarytų LKT didesnes ekspertų pasirinkimo galimybes ir į projektų vertinimą būtų įtraukiami ekspertai su įvairesnėmis kompetencijomis, o tai prisidėtų prie ekspertinio vertinimo kokybės kėlimo;
- sumažėtų kvotų skirstymo tarp dailės, fotografijos ir tarpdisciplininio meno sričių įtampa, o paraiškas vertinant bendrai galima būtų tikėtis kokybiškesnio rezultato, t. y. susibalansuotų bendra finansuojamų projektinių paraiškų kokybė, t. y. išnyktų rizika, kad vienos srities kokybiškesnė paraiška negautų finansavimo greta kitos srities silpnesnės paraiškos.

Atskirų Baltijos šalių dotacijų apimtis vizualinių menų sričiai (projektinė veikla, stipendijos, muziejų įsigijimai, išskyrus dotacijas infrastruktūros išlaikymui) 2019 m.:–

- Estija – 2 253 415 EUR¹, įskaitant projektinę veiklą, stipendijas, muziejų įsigijimus;
- Latvija – 925 766 EUR², įskaitant projektinę veiklą, stipendijas, muziejų įsigijimus;
- Lietuva – 2 468 755 EUR³ (dailė, fotografija ir tarpdisciplininis menas), įskaitant projektinę veiklą ir stipendijas. Atskirai tarpdisciplininio meno sričiai teko 745 700 EUR dotacijų.

Vizualinių menų srities (projektinė veikla, stipendijos, muziejų įsigijimai) dotacijų apimtis, tenkanti vienam gyventojui⁴ Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 2019 m.:

- Estija: 1,70 EUR / gyventojui
- Lietuva: 0,88 EUR / gyventojui
- Latvija: 0,48 EUR / gyventojui

1 Estijos kultūros rėmimo fondo 2019 m. metinė ataskaita, p. 57,

https://meedia.kulka.ee/files/Kultuurkapital_majandusaasta%20aruanne%202019.pdf.

2 Latvijos kultūros kapitalo fondo 2019 m. metinė ataskaita, p. 11, <http://www.vkkf.lv/fails.php?fid=837>.

3 Lietuvos kultūros tarybos projektinės veiklos finansavimo 2019 m. statistinė informacija – <https://www.ltkt.lt/projektu-finansavimas/statistika>.

4 Remiantis viešai pateikiamais Lietuvos, Latvijos ir Estijos oficialiais demografiniais duomenimis ((<https://www.stat.ee/news-release-2020-007> 2020 m. sausio 17 d. Estijos populiacija buvo 1 328 360, Latvijos – 1 919 968 (<https://www.csb.gov.lv/en/statistics/statistics-by-theme/population/number-and-change/key-indicator/population-number-its-changes-and-density>), Lietuvos – 2 794 184 ([https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5b7fa09d-7ace-4909-89d9-b8a8897da5ba#/?](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=5b7fa09d-7ace-4909-89d9-b8a8897da5ba#/)))

Atsižvelgiant į šiuos duomenis, galima pastebėti santykinę dotacijų apimčių skirtumus, kuriems paaiškinti reikėtų gilesnės analizės. Lietuva šiame kontekste yra per vidurį, dvigubai lenkia Latviją ir tiek pat atsilieka nuo Estijos. Kadangi pagrindiniu finansavimo šaltiniu išlieka valstybės dotacijos, su jų skirstymu susiję klausimai yra aktualesni. Kaip jau minėta, LKT, palyginti su LVKKF ir EKRF, išsiskiria finansuojamų sričių skaidymu į atskiras programas skaičiumi. Viena vertus, toks sričių finansavimo skaidymas į programas leidžia tiksliau paskirstyti finansavimą pagal skirtingų grupių poreikius išvengiant galimų konfliktinių situacijų bei patogiau vykdyti vizualiojo meno sričių atskirą ir bendrą stebėseną ir vertinimą. Kita vertus, išauga administravimo sąnaudos ir apribojama konkurencija tarp dailės, fotografijos ir tarpdisciplininio meno sričių dalyvių, todėl auga rizika, kad nebūtinai patys vertingiausi projektai gaus finansavimą. Todėl pagrindiniu iššūkiu skirstant valstybės dotacijas galima laikyti sričių kvotų skirstymo argumentacijos viešinimą ir šios argumentacijos viešą aptarimą.

Lietuvos kultūros tarybai dailės sričiai 2017–2019 m. teiktų paraiškų daliniam projektinės veiklos finansavimui ir stipendijoms kiekybinė analizė. Nors LKT teiktų paraiškų (projektinių ir stipendijų) pagal sritis statistiniai duomenys galėtų būti reikšmingi srities situacijai vertinti, tačiau dėl dailės ir tarpdisciplininio meno sampratų daugiaprasmiškumo (ar tarpdisciplininis menas traktuotinas kaip dailės raidos etapas, ar kaip atskira meninės raiškos sritis) ir iš to kylančio dailės vizualinių menų srities kūrėjų pozicijų skirtumų, tokios analizės tikslumas tampa sąlyginis. Kitas svarbus veiksnys – dalies vizualinių menų kūrėjų pasirinkimą teikti paraišką į dailės ar tarpdisciplininio meno sritį neretai lemia ir dotacijų skirtumai. Tad dalis šiuolaikinių menininkų ir organizacijų teikia paraišką pasirinktinai į dailės arba tarpdisciplininio meno sritis. Todėl esamų duomenų kiekybinė analizė leidžia daryti tik labai sąlyginius apibendrinimus.

Dailės srities projektinės veiklos paraiškų skaičius ir finansavimo apimtys 2017–2019 m. laikotarpiu.

Metai	Teiktų paraiškų skaičius	Finansuotų paraiškų skaičius	Dotacijų suma (EUR)
2017	393	134	1 128 250
2018	435	130	1 357 437
2019	369	129	1 151 290

Dailės srities individualių ir edukacinių stipendijų paraiškų skaičius bei finansavimo apimtys 2017–2019 m. laikotarpiu.

Metai	Teiktų paraiškų skaičius	Finansuotų paraiškų skaičius	Dotacijų suma (EUR)
2017	195	73	186 986
2018	206	85	274 200
2019	211	94	288 780

Iš suvestų 2017–2019 m. dailės sričiai teiktų paraiškų skaičiaus kaitos galima daryti prielaidą, kad projektinės veiklos apimtys yra stabilios ir mažėjančios, nesmarkiai didėjančios paraiškų stipendijoms gauti skaičiaus tendencijos leidžia daryti prielaidą, kad didėja arba kūrėjų aktyvumas, arba aktyvių kūrėjų skaičius, arba abu kartu, arba ir tai, kad kūrėjai (būdami programiški individualistai) savo kūrybines veiklas yra linkę finansuoti naudodami individualių arba edukacinių stipendijų įrankį, nes taip finansiškai patogiau įgyvendinti savo sumanymus. Individualios stipendijos mokamos kas mėnesį, o dalinis projektinis finansavimas išmokamas vienu kartu. Tad jeigu kūrybinis sumanymas yra nedidelės apimties ir nereikalauja didesnių vienkartinų investicijų, kūrėjams yra patogiau gauti nuolatines periodines išmokas.

Kaip vieną pagrindinių dailės srities ypatybių galima išskirti orientaciją į lokalius šiuolaikinio meno scenoje, kultūroje ir visuomenėje vykstančius procesus. Be abejo, dailės raidai tarptautinis bendradarbiavimas ir komunikacija yra svarbūs, bet srities dalyviai ją atlieka įvairiais lygmenimis, iš kurių nė vienas nėra labai matomas. Vienas iš akivaizdžiausių lygmenų – parodinis, tiek muziejinis, tiek ir šiuolaikinės dailės eksportas (mažesne apimtimi) ir importas. Šio tipo bendradarbiavimą įmanoma suskaičiuoti statistiškai, kaip išvykimo (ar atvykimo) faktus, bet didelės įtakos srities raidai šios parodos neturi: jos nėra paremtos kūrybiniu bendradarbiavimu ir dažniausiai patenkina natūralių mainų ir bendravimo poreikį, kuris irgi gali būti dotuojamas, ypač jei atsirastų aiškesni tokio bendradarbiavimo kriterijai.

Apibendrinant esamos situacijos analizę ir atsižvelgiant į LKT reikšmę srities raidai, galima įvardinti tokius probleminius klausimus:

- Kadangi profesionalaus dailės srities kūrybinės veiklos produktai yra orientuoti ir į kultūrinės vertės kūrimą, ir į (įveikiant neaukštą produktų komercializacijos slenkstį) ekonominę naudą, dotacijos ir kita parama yra svarbi, bet ne visuomet būtina sąlyga, užtikrinanti šios srities raidos dinamiką. Ši pozicija ypač aktuali, kai dailės srities proceso dalyviai prašo finansinės paramos dalyvauti meno mugėse ir į pardavimus orientuotose parodose.
- Individualių stipendijų mokėjimo tvarka yra patogiausias įrankis dailės kūrėjams.
- Kadangi LKT yra suskaidžiusi vizualinius menus į atskiras – dailės, fotografijos ir tarpdisciplininio meno – finansavimo sritis, verta proceso dalyviams pateikti atvirą kvotų skirstymo argumentaciją, šitaip užtikrinant tolygią finansuojamų projektų kokybę tarp sričių.
- Identifikuoti dailės srities tarptautiškumo funkcionavimo veiksnius, išskiriant iš šiuo metu vieningos sąvokos muziejinio bendradarbiavimo tarptautinį aspektą, institucijų tinklinį bendradarbiavimą ir menininkų privačias iniciatyvas.
- Kadangi LKT yra suskaidžiusi vizualinius menus į atskiras – dailės, fotografijos ir tarpdisciplininio meno – finansavimo sritis, būtina užtikrinti efektyvumą, skirstant kvotas tarp šių sričių, siekiant užtikrinti tolygią finansuojamų projektų kokybę tarp sričių. Šiuo metu pagal galiojančią kvotų finansuojamoms sritims nustatymo tvarką finansavimas tarp sričių skirstomas iš esmės

remiantis kiekybiniais kriterijais, atsižvelgiant į bendrą paraiškų skaičių ir paraiškose prašomą sumą pirmojo kvietimo metu, lyginant jį su ankstesnių metų paraiškų apimtimis, srities ekspertų skiriamus balus ir joms skirti siūlomų KRF lėšų sumą. Pagrindinė šios tvarkos problema – techniškai išskirtos, tačiau pagal kūrybinės veiklos pobūdį artimos dailės, tarpdisciplininio meno ir fotografijos sritys iš esmės konkuruoja tarpusavyje dėl didesnio finansavimo. Šių sričių ekspertai žinodami, kad srities finansavimo kvota iš dalies priklauso nuo bendrų projektų paraiškų vertinimo balų, gali savo srities projektų paraiškų vertinimo balų vidurkį pakelti. Tačiau paraiškų teikėjai, ypač tai galioja dalei ir tarpdisciplininiam menui, kurių sampratos yra persipynusios, matydami kitai sričiai skiriamą didesnę finansavimą, gali savo paraiškas teikti būtent į tą sritį. Tai kelia tam tikrų abejonių dėl kvotų skirstymo efektyvumo. Kaip jau minėta, galima išeiti iš tokios situacijos būtinu atsakyti dailės, tarpdisciplininio meno ir fotografijos sričių skaidymo.

(Papildoma, idėjinio lygmens, nedetalizuota apibendrinimo rekomendacija: vertinant tarptautinę praktiką (ir patirtį) vertėtų atsakyti vizualaus meno skaidymo į sritis, bet siekiant išsaugoti skirtingas vizualaus meno sklaidos strategijų ideologijas, vizualaus meno finansavimą skirstyti į dvi sritis – 1. istorinį vizualų meną ir 2. šiuolaikinį vizualų meną. Tokių sričių atsiradimas sumažintų arba net ir panaikintų vizualaus meno proceso dalyvių baimes dėl projektų konkuravimo įvairiai interpretuojamų taisyklių lauke bei diversifikuotų, kaip ir aktualioje situacijoje, projektų finansavimą. Siūlomo skirstymo bazė yra chronologinė – nebegyvenančio vizualaus menininko kūryba patenka į istorinę kategoriją, tebekuriančio menininko – į šiuolaikinę kategoriją.)

1.4. Srities plėtrą identifikuojantys reiškiniai, plėtros vertinimo kriterijai ir plėtros stebėsenai bei analizei reikalingų duomenų grupės.

Atsižvelgiant į dailės srities raidos situacijos analizę, išskirtini šie **srities plėtrą identifikuojantys reiškiniai**:

- kūrėjų aktyvumas;
- institucijų, kurių veikla orientuota į dailės skaidą, tinklo plėtros tikslingumas;
- projektinės veiklos intensyvumas;
- sklaidos intensyvumas;
- tarptautinio bendradarbiavimo tikslingumas.

Visi šie reiškiniai, išskyrus sklaidos intensyvumą, yra aptarti situacijos analizėje. Sklaidos intensyvumas išsamiau aptariamas projektų vertinimo kriterijuose, tad čia galima tik trumpai pasakyti, kad šis reiškinys apima bendrą pranešimų, nušviečiančių srities veiklas, žiniasklaidoje ir kitų publikacijų apimtį tendenciją.

Plėtros vertinimo kriterijai. Bandant apibrėžti srities raidos vertinimo kriterijus, būtina atsižvelgti tiek į vertinimo tikslus, tiek į kokybinio bei kiekybinio vertinimo ypatybes. Pirmuoju atveju srities plėtros analizė yra sudėtinga tiek dėl srities kompleksškumo, tiek dėl pačios metodologijos, kuri yra imli resursų, todėl jos įgyvendinimas yra sudėtingas, o rezultatų tikslumas sunkiai pasiekiamas, nors sėkmės atveju galima būtų daryti platesnes išvadas. Antruoju atveju, nors duomenų apdorojimas

yra nesudėtingas, tačiau gaunami rezultatai leidžia daryti tik labai ribotas išvadas. Tad, atsižvelgiant į vertinimo metodų ypatumus, vertinimo tikslus, srities kūrybinių veiklų ypatumus bei situacijos analizėje išskirtus srities raidos aspektus bei jau įvardintus srities plėtrą leidžiančius identifikuoti reiškinius, galima būtų siūlyti hibridinį plėtros vertinimo kriterijų modelį, kuris remtųsi kokybiniu aspektu diferencijuotais kiekybiniais kriterijais, kurie apibrėžia tokias srities plėtros stebėsenai ir analizei reikalingas duomenų grupes:

Kiekybiniai duomenys:

- paraiškų edukacinėms ir individualioms stipendijoms gauti kiekis;
- paraiškų daliniam projektų finansavimui skaičius ir prašomo dalinio finansavimo suma;
- institucijų, teikiančių paraiškas daliniam projektų finansavimui, skaičius;
- bendras žiniasklaidos pranešimų, anonsuojančių dalinai finansuojamą projektinę veiklą, skaičius;
- bendras srities renginių lankytojų skaičius.

Kokybiniai duomenys:

- Lietuvos institucijų įsitraukimas į Lietuvos institucijų (ar asmenų) rengiamus lokalius projektus Lietuvoje;
- Užsienio institucijų įsitraukimas į Lietuvos institucijų (ar asmenų) rengiamus tarptautinius projektus užsienyje;
- Lietuvos institucijų įsitraukimas į Lietuvos institucijų (ar asmenų) rengiamus tarptautinius projektus Lietuvoje;
- Žinasklaidos (Lietuvos ir užsienio) pranešimų apie projektus kokybės įvertinimas;
- Lietuvos ir / ar užsienio institucijų, dalyvaujančių projektuose, sukaupto simbolinio kapitalo įvertinimas.

Dailės srities projektas ir jo vertinimas

Dailės srities projektas yra laike terminuota projekto vykdytojo ar vykdytojų (asmens / asmenų ar institucijos / institucijų) veikla, skirta pasiekti numatytus tikslus: į srities raidos dinamiką ir kokybę orientuota šioje srityje dirbančių ar dirbusių profesionalų menininkų, menotyrininkų, kritikų, kuratorių kūrybinės veiklos sklaida bei kūrybinio proceso palaikymas.

Srities plėtrai svarbiausių projektų / veiklų tipai

Veiklos kokybė yra pagrindinis dailės srities veiklų vertinimo kriterijus, užtikrinantis tvarią srities raidą ir kultūrinę vertę. Būtina pažymėti, kad veiklos kokybė kultūros srityje yra sunkiai apibrėžiama, diskutuotina ir pamatuojama, tai pažymima ir Anglijos menų tarybos (*Arts Council England*) 2010–2020 m. strategijoje⁵, tačiau, atsižvelgiant į dailės srities raidos ypatumus ir projektinės veiklos tikslus, išskirtini du srities raidai svarbūs aspektai: *sklaidos kompleksiskumas* ir *kultūrinė bei visuomeninė reikšmė*.

Skaidos kompleksiskumas. Tai visuma informacijos sklaidos kanalų ir būdų, kuriais pristatoma srities profesionalų kūrybinė veikla. Sklaidos kanalų ir būdų įvairovė sudaro prielaidas ne tik prieinamai pristatyti kūrybą skirtingoms auditorijoms (vietinė / užsienio) bei socialinėms grupėms (profesionalai, kultūros vartotojai, jaunimas ir kt.), bet ir lemia kūrybinės veiklos kultūrinę bei visuomeninę reikšmę.

Kultūrinė bei visuomeninė reikšmė. Kūrybinės veiklos kultūrinė bei visuomeninė reikšmė yra svarbus kokybinis aspektas, atskleidžiantis kūrybinės veiklos reikšmę tiek bendrai, tiek individualiai pasaulėjautai. Pagrindinis kultūrinės bei visuomeninės reikšmės vertinimo kriterijus – įsitraukimo intensyvumas tiek kultūrinėje, tiek platesnėje visuomeninėje erdvėje. Pastarąjį galima įvertinti vykdant citavimo intensyvumo analizę.

Atsižvelgiant į dailės srities plėtrai svarbius kokybinius veiklų aspektus, išskirtinos tokios projektinės veiklos ir jų tipai:

Tipai:

A. Sklaidos matmuo:

- lokalus;
- tarptautinis.

B. Sklaidos apimtis:

- kompleksinė (kūrinių įgyvendinimas ir..., paroda ir..., leidinys ir..., tyrimai ir ..., edukacinė programa ir ... bei kt.);
- pagrindinė (paroda, arba tyrimas, arba leidinys, arba edukacinė programa, arba kt.).

Pagrindinės dailės srities projektinės veiklos:

- kūrinių įgyvendinimas
- kūrybos sklaida ir komunikavimas (parodos, peržiūros, pristatymai, katalogų leidyba ir kt.)
- refleksijos ir tyrimai (konferencijos, kritika, apžvalgos, teorija, kt. su tuo susijusi leidybinė veikla)

⁵ <https://www.artscouncil.org.uk/exploring-value-arts-and-culture/quality-metrics#section-1>

- edukacinės programos, skirtos auditorijos plėtrai ir prieinamumui didinti (knygos, albumai, ekskursijos, paskaitos, susitikimai, viešos diskusijos, peržiūros, kūrybinės dirbtuvės ir kt.)
- profesionalų lavinimas ir kvalifikacijos kėlimas (aukštesnės pakopos studijos, rezidencijos, kūrybinės stovyklos, seminarai ir kt.)

Kontekstas ir problematika, kokybės vertinimas ir santykis su plėtros vertinimu, Lietuvos ir užsienio šalių pavyzdžiai.

Kaip pažymėtina skiltyje „Srities plėtrai svarbiausių projektų / veiklų tipai“, kultūrinės veiklos kokybė yra sunkiai apibrėžiama, o jos vertinimas yra viena sudėtingiausių užduočių. Pagrindinė to priežastis yra plati ir sunkiai apibrėžiama kultūrinės vertės samprata, kurioje svarbų vaidmenį atlieka ir individualios moralinės nuostatos ar jų konsteliacijos. Todėl siekiant kultūrinės veiklos vertinimo efektyvumo būtina susitelkti į tuos vertinimo kriterijus ir srities kūrybinės veiklos aspektus, kurie yra aiškiai pamatuojami ir dėl kurių bendrai sutariama. **Pagrindinė problema ir iššūkis, vertinant projektinės veiklos paraiškas, yra planuojamos meninės raiškos ir projekto kultūrinės vertės kokybinis įvertinimas.** Kadangi kūrybinis produktas, t. y. meno kūrinys, paroda, leidinys ir t. t., paraiškos vertinimo metu dar nėra įgyvendinti, o meninę ir kultūrinę produkto vertę galima įvertinti tik tuomet, kai jis jau yra sukurtas ir įvykusi jo sklaida, tad nėra duomenų, kurie leistų validžiai įvertinti tokius projektinės veiklos aspektus. Todėl paraiškos vertinimo atveju iš esmės įvertinama projekto idėja, jos pagrindumas ir aktualumas, nes tik šie duomenys vertinimo momentu yra prieinami. Validumo klausimas yra aktualus ir kitiems projektinės veiklos kokybiniams vertinimo kriterijams. Todėl siekiant užtikrinti efektyvų paraiškų vertinimą yra būtina apsibrėžti vertinimo aspektus ir kriterijus, kurie leidžia įvertinti tik tuos kokybinius aspektus, kurių duomenys egzistuoja vertinimo momentu, t. y. vertinimą padaro validų. Tai svarbu siekiant projektinių paraiškų kokybinio vertinimo efektyvumo.

Kaip jau minėta, **meninės ir kultūrinės vertės identifikavimas** projektinės veiklos paraiškose yra komplikuoja užduotis dėl validžių duomenų nebuvimo. Tačiau šią problemą ir su ja susijusias rizikas vertinimo kokybei iš dalies išsprendžia srities ekspertų komisijos konsensuso būdu priimami sprendimai. Srities ekspertai ne tik turi tam tikrų žinių ir nuovoką apie esamą situaciją, bet ir yra suinteresuoti sėkminga tolesne srities raida bei jos konkurencingumu kultūrinėje ir socialinėje sferose. Nors tai yra tik prielaida, tačiau jos pagrindumas sunkiai paneigiamas. Vertinant ekspertinių konsensu, reikia pažymėti, kad nors jis ir negali garantuoti visiško vertinimo tikslumo, tačiau nėra aišku, ar yra kitų efektyvių alternatyvų. Todėl meninės ir kultūrinės vertės identifikavimo klausimas iš esmės susijęs su ekspertų atrankos ir jų grupių sudarymo klausimu. Siekiant maksimizuoti ekspertinio vertinimo tikslumą, reikia ne tik spręsti ekspertų kompetencijos klausimą, bet ir pagal galimybes įtraukti kiek įmanoma daugiau ekspertų atrankos kriterijų – dailės srities procesų išmanymą, įsitraukimo į dailės srities proceso intensyvumą, įsitraukimo į dailės srities proceso universalumą, amžiaus grupę (procese dalyvaujantys ekspertai, nors ir privalo sekti visą kontekstą, natūraliai giliau išmano savo bendraamžių kūrybą) ir t. t.

Santrauka

Dailės srities apibrėžimas

Dailės sritis (toliau – **dailė**) yra profesionali meninė veikla, kurios dalyvių kūryba ir šios kūrybos rezultatai yra vizualiniai objektai ir patirtys. Dailės kūrinių turinys yra fokusuojamas į estetinę raišką ir konstruojamas be bendradarbiavimo, neakcentuojant aktualių politinių, ekonominių, kultūrinių ir kt. socialinių kontekstų. Jei dailės kūrinio turinys komentuoja aktualų kontekstą, estetinė raiška išlieka svarbiu įrankiu formuojant kūrinio pranešimą. Dailės kūrėjai savo kūrybos procesą grindžia istorine raiškos būdų ir formų raida, kuri pagal raiškos techniką dar skirstoma į konvencines vizualaus meno šakas – tapybą, skulptūrą, grafiką, keramiką, tekstilę ir pan. bei šių šakų išvestines – ir istoriškai naujesnes vizualaus meno šakas ir technikas – asambliažą, koliažą, objektą, instaliaciją, judančius vaizdus, video meną, garso meną, tarpšakinius kūrinius ir kt. Dailės proceso rezultatai, kurių estetinė raiška yra dekoratyvi, yra funkcionalios paskirties ir (ar) yra tiražuojami, nebepatenka į dailės srities apibrėžimą ir perkeliama į dizaino sritį. Dailės kūrėjų kūrybos rezultatų komercializacijos slenkstis yra žemas. Dailės srities sklaida apima individų ar institucijų rengiamas parodas, šių parodų katalogus (atspausdintus arba virtualius), dailės srities leidinius (kai dailės kūrinys arba kūriniai yra esminė leidinio turinio dalis), dailės srities proceso apžvalgas ir analitiką.

Dailės srities veiklų sąrašas

- kūrinių įgyvendinimas (prodiusavimas)
- kūrybos sklaida ir viešinimas (parodos, peržiūros, plenerai, rezidencijos, konkursai, pristatymai, katalogų leidyba ir kt.)
- refleksijos ir tyrimai (konferencijos, kritika, apžvalgos, teorija, kt. ir su tuo susijusi leidybinė veikla)
- edukacinės programos, skirtos auditorijos plėtrai ir prienamumo didinimui (knygos, albumai, ekskursijos, paskaitos, susitikimai, viešos diskusijos, peržiūros, kūrybinės dirbtuvės ir kt.)
- profesionalų lavinimas ir kvalifikacijos kėlimas (aukštesnės pakopos studijos, rezidencijos, kūrybinės stovyklos, seminarai ir kt.)

Dailės srities produktų ir paslaugų sąrašas

Dailės srities veikla sukuria trijų grupių produktus – 1) dailės kūrinius, 2) dailės kūrinių sklaidą, 3) dailės kūrinių interpretacinius / analitinius produktus.

1. Dailės kūriniai:

- a) Neužsakytas dailės kūrinys. Tai yra dailės kūrinys, sukurtas be išorinių veiksnių įtakos.
- b) Užsakytas dailės kūrinys. Tai yra dailės kūrinys, sukurtas (ar kuriamas) veikiant išorinėms veiksniams: institucijų, verslo ar privačių asmenų iniciatyva.

2. Dailės kūrinių viešinimas:

- a) Atminties institucijos rengiama kuruojama konceptuali personalinė paroda
- b) Atminties institucijos rengiama nekuruojama personalinė paroda
- c) Atminties institucijos rengiama kuruojama konceptuali grupinė paroda
- d) Atminties institucijos rengiama nekuruojama grupinė paroda
- e) Dailės organizacijos rengiama kuruojama konceptuali personalinė paroda.
- f) Dailės organizacijos rengiama nekuruojama personalinė paroda
- g) Dailės organizacijos rengiama kuruojama konceptuali grupinė paroda
- h) Dailės organizacijos rengiama nekuruojama grupinė paroda
- i) Institucijų ar organizacijų rengiamos virtualios parodos
- j) Dailės parodos katalogas, kai leidinyje yra tik su paroda susiję kūriniai ir tekstai
- k) Asmenine dailės kūrėjo iniciatyva surengta paroda
- l) Asmeninėje virtualioje erdvėje skelbiami dailės kūriniai
- m) Su dailės procesu susijusi viešoji paskaita ar kitokio pobūdžio bendravimas su žiūrovais

3. Dailės kūrinių interpretacija / analitika:

- a) Dailės kūrėjui skirta monografija ar gyvenimo katalogas (*catalogue raisonné*)
- b) Dailės reiškiniui (stiliui, žanrui, judėjimui, grupei) skirta monografija
- c) Dailės kūrėjui skirtas mokslinis straipsnis ar straipsnių rinkinys
- d) Dailės reiškiniui (stiliui, žanrui, judėjimui, grupei) skirtas mokslinis straipsnis ar straipsnių rinkinys
- e) Dailės kūrėjui ar dailės reiškiniui (stiliui, žanrui, judėjimui, grupei) skirta konferencija (taip pat ir virtuali)
- d) Dailės produkto (kūrinio, parodos, leidinio) operatyvus aprašymas ir įvertinimas – apžvalginis straipsnis, recenzija, reportažas, publikuojami ir tradicinėje žiniasklaidoje, ir virtualioje terpėje
- f) Dailės kūrėjui ar dailės reiškiniui (stiliui, žanrui, judėjimui, grupei) skirtas filmas

Dailės srities raidos apibrėžimas

Dailės srities raida yra kompleksinis procesas, kurį vertinant būtina atsižvelgti tiek į teorinius, tiek į istorinius, socialinius dabarties veiksnius. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys dailės srities raidą:

- **Dailės samprata: teorinės ir istorinės prielaidos.** Nuo sampratos priklauso srities kūrybinių procesų pobūdis ir kryptys. (Dailės samprata siaurąja prasme dailės teorijoje apibrėžiama kaip į estetinę raišką besifokusuojanti kūrybinė veikla. Plačiąja prasme dailė yra tokia meninė praktika, kuri grindžiama istorinių vizualaus meno raiškos būdų ir formų raida.)
- **Švietimo sistema** (srities profesionalų rengimas). Švietimo sistemos efektyvumas yra bene svarbiausia prielaida srities raidos dinamikai. Nuo švietimo sistemos efektyvumo priklauso srities profesionalų kompetencija ir srities dalyvių konkurencingumas vizualiųjų menų lygmenyje.
- **Institucijų tinklo simbolinis kapitalas.** Galerijų, muziejų ir kt. organizacijų, orientuotų į dailės sklaidą, kokybinė dinamika, formuojanti institucijos simbolinį kapitalą, yra vienas iš pagrindinių sklaidos intensyvumą bei srities kultūrinę reikšmę indikuojančių veiksnių.
- **Kultūros rėmimo politika.** Nors pastaruosius 20 m. pagrindiniu vizualiųjų menų veiklos finansavimo šaltiniu išlieka valstybės dotacijos (tikėtina, kad ši tendencija mažai keisis ir ateityje), dailės srityje valstybės dotacijos nėra vienintelis veiksnys, nuo kurio priklauso ir srities kūrėjų bei projektinės veiklos intensyvumas. Ši intensyvumą dailės srityje taip pat formuoja ir nuo valstybės nepriklausomos meno rinkos suteikiamos galimybės.
- **Kūrėjų aktyvumas.** Kiekybinis kriterijus, parodantis srities profesionalų veiklų intensyvumo tendencijas, srities dinamikos indikacija. Matuojamas srities kūrėjų individualių stipendijų paraiškų kiekiu.
- **Projektinės veiklos aktyvumas.** Kiekybinis kriterijus, parodantis srities institucijų aktyvumo tendencijas, bei srities dinamikos indikacija, leidžianti vertinti srities reikšmę nacionaliniame lygmenyje.
- **Kultūrinė reikšmė.** Srities indėlis į kultūros plėtojimą nacionaliniame lygmenyje, t. y. santykinė srities veiklų apimtis, palyginti su kitomis sritimis.

Dailės srities projekto apibrėžimas

Dailės srities projektas yra laike terminuota projekto vykdytojo ar vykdytojų (asmens / asmenų ar institucijos / institucijų) veikla, skirta pasiekti numatytus tikslus: į srities raidos dinamiką ir kokybę orientuota šioje srityje dirbančių ar dirbusių profesionalų menininkų, menotyrininkų, kritikų, kuratorių kūrybinės veiklos sklaida bei kūrybinio proceso palaikymas.

Dailės srities raidos vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Kūrėjų aktyvumas	Kūrėjai, teikę paraiškas LKT stipendijoms (edukacinėms ir individualioms) dailės srityje.	Metinis kūrėjų, teikusių paraiškas, skaičius
2.	Projektinės veiklos intensyvumas (paraiškos)	Bendras srities projektinės veiklos daliniam finansavimui LKT teiktas paraiškų skaičius.	Metinis paraiškų skaičius
3.	Projektinės veiklos intensyvumas (ekonominė apimtis)	Vidutinė projektinės veiklos ekonominė apimtis. Leidžia (netiesiogiai) per kiekybinę analizę daryti prielaidą apie srities projektinių veiklų kokybinę kaitą.	Metinis projektinės veiklos paraiškoje prašomos sumos vidurkis
4.	Institucijų, kuriose vyksta dailės skaida, tinklo plėtra	LKT projektiniam finansavimui paraiškas teikiančių atskirų organizacijų skaičius.	Metinis paraiškas teikusių organizacijų skaičius
5.	Skaidos intensyvumas (įgyvendintų projektų skaičius)	LKT dalinai finansuotų srities projektų skaičius.	Metinis dalinai finansuotų projektų skaičius
6.	Skaidos intensyvumas (sklaida žiniasklaidoje)	Bendras žiniasklaidos pranešimų, anonsuojančių ar reflektuojančių dalinai LKT finansuojamus ir projekto vykdytojų įgyvendinamus srities projektus, skaičius	Metinis žiniasklaidos pranešimų skaičius
7.	Skaidos intensyvumas (vartotojai)	LKT dalinai finansuojamų srities projektų arba renginių lankytojų skaičius.	Metinis lankytojų skaičius
8.	Tarptautinio bendradarbiavimo intensyvumas	LKT dalinai finansuotų srities projektų ir stipendijų, kurių veiklos yra orientuotos į tarptautinį bendradarbiavimą ar sklaidą užsienyje, skaičius.	Metinis projektų ir stipendijų skaičius

Dailės srities raidos rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Kūrėjų aktyvumas	Pastarųjų metų paraiškas teikusių kūrėjų skaičius > ankstesnių metų paraiškas teikusių kūrėjų skaičius.	Skirtumas
2.	Projektinės veiklos intensyvumas (paraiškų skaičius)	Pastarųjų metų srities paraiškų skaičius > ankstesnių metų srities paraiškų skaičius.	Skirtumas
3.	Projektinės veiklos intensyvumas (ekonominė apimtis)	Vidutinė pastarųjų metų srities paraiškų prašoma suma > vidutinė ankstesnių metų srities paraiškų prašoma suma.	Skirtumas
4.	Institucijų tinklas	Pastarųjų metų paraiškas teikusių organizacijų skaičius > ankstesnių metų paraiškas teikusių organizacijų skaičius.	Skirtumas
5.	Sklaidos intensyvumas (įgyvendintų projektų skaičius)	Pastarųjų metų dalinai finansuotų projektų skaičius > ankstesnių metų dalinai finansuotų projektų skaičius.	Skirtumas
6.	Sklaidos intensyvumas (žiniasklaidos pranešimų skaičius)	Pastarųjų metų bendras žiniasklaidos pranešimų skaičius > ankstesnių metų bendras žiniasklaidos pranešimų skaičius.	Skirtumas
7.	Sklaidos intensyvumas (vartotojai)	Pastarųjų metų bendras renginių lankytojų skaičius > ankstesnių metų bendras renginių lankytojų skaičius.	Skirtumas
8.	Tarptautinis bendradarbiavimas	Pastarųjų metų dalinai finansuotų projektų ir stipendijų, kurių veiklos yra orientuotos į tarptautinį bendradarbiavimą ar sklaidą užsienyje, skaičius > ankstesnių metų dalinai finansuotų projektų ir stipendijų, kurių veiklos yra orientuotos į tarptautinį bendradarbiavimą ar sklaidą užsienyje, skaičius.	Skirtumas

Dailės srities projekto vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Projekto idėjos atitikimas finansuojamai sričiai	Planuojamų projektinių veiklų atitikimas kūrybinės veiklos sričiai ir finansuojamos programos prioritetams.	15 %
2.	Projekto idėjos meninis ar kultūrinis aktualumas	Projekto idėjos aktualumas bendrame paraiškų kontekste.	25 %
3.	Sklaidos kompleksiskumas	Planuojamų sklaidos priemonių apimtis.	25 %
4.	Institucijos, kurioje vyks dailės projektas, simbolinio kapitalo dydis	Institucijos (lokalios ar tarptautinės) vieta dailės lauko kontekste.	15 %
5.	Paraiškoje pateiktos informacijos aiškumas ir argumentacijos konkretumas	Pateiktos informacijos kokybė.	10 %
6.	Projekto sąmatos tikslumas bei pagrįstumas	Pateiktos informacijos kokybė.	10 %

Dailės srities projekto rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Institucinis matmuo	Projektinė veikla, kurioje vyksta išorinės institucijos įsitraukimas (projekto kuravimas, akademinų tyrimų lygmuo, projekto koordinavimas).	Taip / Ne. Jeigu taip, kokia įsitraukimo kokybė, pvz., ar kuratoriai yra reikšmingi projekto kontekste?
2.	Skaidos kompleksškumas	Visuma projekte numatytų sklaidos priemonių (kūrinių įgyvendinimas, paroda, katalogas, kt. leidiniai, edukacinė programa, tyrimai ir kt.), kuriais pristatoma srities profesionalų kūrybinė veikla.	Skaidos priemonių kiekis (paroda / pristatymas, parodą lydintys leidiniai, edukaciniai renginiai ir t. t.) ir apimtis (parodų / pristatymų kiekis (pvz., keliaujanti paroda), pristatomų kūrinių skaičius, leidinio pobūdis (lankstinukas, katalogas ar kt.), edukacinių renginių pobūdis (ar tik viešos paskaitos, ar tik ekskursijos, ar tik susitikimas su autoriais ir pan.)
3.	Kultūrinė reikšmė	Kultūrinės bendruomenės įsitraukimas, išreikštas dalyvavimo ir citavimo intensyvumu.	Projekto dalyvių skaičius, paminėjimai žiniasklaidoje
4.	Visuomeninė reikšmė	Projekto sklaidos aprėptis (prieinamumas).	Lankytojų / žiūrovų skaičius

Kultūra^τ

www.kulturostyrimai.lt